

Amplius. Felicitas est finis humanorum actuum. Ad prædictam autem cognitionem non ordinatur humani actus sicut ad finem; imo quasi statim à principio omnibus adest. Non igitur in hac Dei cognitione felicitas consistit.

Item Nullus per hoc vituperabilis apparet, quia felicitate caret; quinimmo carentes ea, & in ipsam tendentes laudantur. Ex hoc autem quod prædicta Dei cognitione aliquis caret, maxime vituperabilis apparet; designatur enim per hoc maxime hominis stoliditas, quod tam manifesta Dei signa non percipit; sicut stolidus reputaretur qui hominem videns habere animam, eum non comprehenderet. Unde & in Psal. xlii. & lli. dicitur: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Non est igitur hæc Dei cognitio quæ ad felicitatem sufficiat.

Amplius. Cognitio quæ habetur de re tantum in communi, non secundum aliquid sibi proprium, est imperfectissima, sicut cognitio quæ habetur de homine ex hoc quod movetur: est enim huiusmodi cognitio per quam res cognoscitur in potentia tantum; propria enim in communibus potentia continentur. Felicitas autem est operatio perfecta; & summum hominis bonum oportet esse secundum id quod est actu, & non secundum quod est potentia tantum, nam potentia per actum perfecta habet boni rationem. Non est igitur præmissa Dei cognitio ad felicitatem nostram sufficiens.

C A P U T XXXIX.

Quod felicitas humana non consistit in cognitione Dei quæ habetur per demonstrationem.

2. quest. lxxv. art. 5. ad 2.

Rursus est quædam alia Dei cognitio altior quam præmissa, quæ de Deo per demonstrationem habetur, per quam magis ad propriam ipsius cognitionem acceditur; cum per demonstrationem removeantur ab eo multa per quorum remotionem ab aliis discretus intelligitur: ostendit enim demonstratio Deum esse immobitem, æternum, incorporeum, omnino simplicem, unum, & alia huiusmodi, quæ in Libro I. cap. xlii. de Deo ostendimus. Ad propriam autem alicujus rei cognitionem pervenitur non solum per affirmationes, sed etiam per negationes: sicut enim proprium hominis est esse animal rationale, ita proprium ejus est non esse inanimatum, neque irrationale; sed hoc interest inter utrumque cognitionis propriæ modum, quod per affirmationes propria cognitione de re habita, scitur quid est res, & quomodo ab aliis separatur; per negationes autem habita propria cognitione de re scitur, quod est ab aliis discreta, tamen quid sit, remanet ignotum. Talis autem est propria cognitio quæ de Deo habetur per demonstrationes. Non est autem nec ista ad ultimam hominis felicitatem sufficiens.

Ea enim quæ sunt alicujus speciei, perveniunt ad finem illius speciei, ut in pluribus; ea vero quæ sunt à natura, sunt semper, vel in pluribus, deficient autem in paucioribus propter aliquam corruptionem. Felicitas autem est finis humanæ speciei, cum omnes homines ipsam naturaliter desiderant. Felicitas igitur est quoddam commune bonum possibile provenire omnibus hominibus, nisi accidat aliquibus impedimentum, quo sint orbat. Ad prædictam autem cognitionem de Deo habendam per viam demonstrationis pauci perveniunt propter impedimenta

hujus cognitionis, quæ in principio Libri I. cap. iv. tetigimus. Non est igitur talis cognitio essentialiter ipsa humana felicitas.

2. Adhuc. Esse in actu, est finis existentis in potentia, ut ex præmissis cap. xx. patet. Felicitas igitur, quæ est ultimus finis, est actus cui non adjungitur potentia ad ulteriorem actum. Talis autem cognitio per viam demonstrationis de Deo habita, remanet adhuc in potentia ad aliquid ulterius de Deo cognoscendum, vel eadem nobiliori modo: posteriores enim conati sunt aliquid ad divinam cognitionem pertinens adjungere his quæ à prioribus invenerunt tradita. Non est igitur talis cognitio ultima hominis felicitas.

Amplius. Felicitas omnem miseriam excludit; nemo enim simul miser, & felix esse potest. Deceptio autem, & error magna pars miseriam est; hoc est enim quod omnes naturaliter fugiunt. Prædictæ autem cognitioni quæ de Deo habetur, multiplex error adjungi potest: quod patet in multis qui aliqua vera de Deo per viam demonstrationis cognoverunt, qui suas æstimationes sequentes, dum demonstratio eis deesset, in errores multiplices inciderunt. Si autem aliqui fuerunt qui sic de divinis veritatem invenerunt demonstrationis via, quod eorum æstimationi nulla falsitas adjungeretur, patet eos fuisse paucissimos; quod non congruit felicitati, quæ est communis finis. Non igitur est in hac cognitione de Deo ultima hominis felicitas.

Præterea. Felicitas in operatione perfecta consistit. Ad perfectionem autem cognitionis requiritur certitudo: unde scire aliter non dicimus, nisi cognoscamus quod impossibile est aliter se habere, ut patet in I. Posteriorum text. com. vii. Cognitio autem prædicta multum incertitudinis habet: quod demonstrat diversitas scientiarum de divinis, eorum qui hoc per viam demonstrationis invenire conati sunt. Non est igitur in tali cognitione ultima felicitas.

Item. Voluntas cum consecuta fuerit ultimam finem quietatur ejus desiderium. Ultimus autem finis omnis cognitionis humanæ est felicitas. Illa igitur cognitio Dei essentialiter est ipsa felicitas, qua habita, non restabit alicujus scibilis desideranda cognitio. Talis autem non est cognitio quam Philosophi per demonstrationes de Deo habere potuerunt: quia adhuc illa cognitione habita, alia desideramus scire quæ per hanc cognitionem nondum sciuntur. Non est igitur in tali cognitione Dei felicitas.

Adhuc. Finis cujuslibet in potentia existentis est ut ducatur in actum: ad hoc enim tendit per motum quo movetur in finem. Tendit autem unumquodque ens in potentia ad hoc quod sit actu secundum quod est possibile: aliquid enim est existens in potentia cujus tota potentia potest reduci in actum, unde hujus finis est ut totaliter in actum reducat, sicut grave extra medium existens, est in potentia ad proprium ubi; aliquid vero cujus potentia tota non potest simul in actum reduci, sicut patet de materia prima, unde per suum motum appetit successive in actum diversarum formarum exire, quæ sibi propter earum diversitatem simul inesse non possunt. Intellectus autem videtur esse in potentia ad omnia intelligibilia, ut in II. dictum est. Duo autem intelligibilia possunt simul in intellectu possibili existere secundum actum primum, quæ est scientia, licet forte non secundum actum secundum, quæ est consideratio. Ex quo patet quod tota potentia intellectus possibilis potest reduci simul in actum. Hoc igitur requiritur ad ejus ultimum finem, qui est felicitas. Hoc autem non

non facit prædicta cognitio quæ de Deo per demonstrationem haberi potest, quia ea habita, adhuc multa ignoramus. Non est igitur talis cognitio Dei sufficiens ad ultimam felicitatem.

C A P U T XL.

Quod felicitas humana non consistit in cognitione Dei quæ habetur per fidem.

EST autem & alia Dei cognitio quantum ad aliquid ab omnibus per fidem cognoscitur, quæ scilicet Deus per fidem cognoscimus ad quæ propter sui eminentiam ratio demonstrans pervenire non potest, sicut in principio hujus operis dictum est, Lib. I. cap. xlii. Non est autem possibile neque in hac Dei cognitione ultimam hominis felicitatem consistere: felicitas enim est perfecta humani intellectus operatio, sicut ex dictis patet. In cognitione autem fidei invenitur operatio intellectus imperfectissima quantum ad id quod est ex parte intellectus, quamvis maxima perfectio inveniat ex parte objecti: non enim intellectus caput illud qui assentit credendo. Non est igitur neque in hac Dei cognitione ultima hominis felicitas.

Item. Ostensum est supra cap. xlii. & sequ. quod ultima felicitas non consistit principaliter in actu voluntatis. In cognitione autem fidei principalitatem habet voluntas; intellectus autem assentit per fidem his quæ sibi proponuntur, quia vult, non autem ex ipsa veritatis evidentia necessario tractus. Non est igitur in hac cognitione ultima hominis felicitas.

Adhuc. Qui credit, assensum præbet his quæ sibi ab alio proponuntur, quæ ipse non videt: unde fides magis habet cognitionem auditivam similem quam visionem. Non autem crederet aliquis non visis ab alio quod propositis, nisi æstimaret eum perfectiorem cognitionem habere de propositis quam ipse habeat, qui non videt. Aut igitur æstimatio creditentis est falsa, aut oportet quod proponens habeat perfectiorem cognitionem propositorum: quod & si ipse non solum cognoscit ea, sed quasi ab alio alio audiens, non potest hoc in infinitum procedere: esset enim vanus, & absque certitudine fidei assensus: non enim daretur aliquid primum ex se certum, quod certitudinem fidei credentium afferret: non est enim possibile fidei cognitionem esse falsam; neque vanam, ut ex dictis patet in principio Libri cap. vi. I. Lib. & tamen si esset falsa, & vana, in tali cognitione felicitas non posset consistere. Est igitur aliqua hominis cognitio de Deo altior cognitione fidei; sive ipse homo proponens fidem immediate videat veritatem, sicut Christo credimus; sive à vidente immediate accipiat, sicut credimus Apostolis, & Prophetis. Cum igitur in summa Dei cognitione felicitas hominis consistat, impossibile est quod consistat in fidei cognitione.

Amplius. Per felicitatem, cum sit ultimus finis, naturale desiderium quietatur. Cognitio autem fidei non quietat desiderium, sed magis ipsum accendit, quia unusquisque desiderat videre quod credit. Non est igitur in cognitione fidei ultima hominis felicitas.

(1) Vulgata: Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus: (2) Al. cognoscunt.

Præterea. Cognitio de Deo dicta per finem, in quantum ultimo fini rerum, scilicet Deo, conjungitur. Per cognitionem autem fidei non fit res credita intellectui præsens perfecte, quia fides de absentibus est; non de presentibus. Unde & Apostolus dicit II. Cor. v. 6. quod (1) *quædam per fidem ambulamus, peregrinamur à Domino: sicut tamen per fidem Deus præsens effectus, cum voluntarie credens Deo assentiatur, secundum quod dicitur Ephes. i. 17. Habere Christum per fidem in cordibus nostris.* Non est igitur possibile quod in cognitione fidei, ultima felicitas humana consistat.

C A P U T XLI.

Quod homo non potest in hac vita cognoscere substantias separatas per studium, & inquisitionem scientiarum.

Habet autem & adhuc aliam cognitionem de Deo intellectualis substantia. Dictum est enim in II. Lib. cap. xcv. quod intellectualis substantia separata cognoscendo essentiam suam, cognoscit & quod est supra se, & quod est sub se, & secundum modum suæ substantiæ; quod præcipue necesse est, si illud quod est supra ipsam, sit causa ejus, cum oporteat in effectibus similitudinem inveniri cause. Unde cum Deus sit causa omnium substantiarum intellectualium creaturarum, ut ex superioribus cap. xv. II. Lib. patet, necesse est quod intellectuales substantiæ separatae cognoscendo suam essentiam, cognoscant per modum visionis cujusdam ipsum Deum. Res enim illa per intellectum visionis modo cognoscitur, cujus similitudo in intellectu existit, sicut & similitudo rei corporaliter visæ est in sensu videntis. Quicumque ergo intellectus apprehendit substantiam separatam cognoscendo de ea quid est, videt Deum altiori modo quam aliqua prædictarum cognoscantur.

Quia ergo quidam posuerunt ultimam felicitatem hominis esse in hac vita, per hoc quod (2) cognoscit substantias separatas, considerandum est, utrum homo in hac vita possit substantias separatas cognoscere. Hoc autem questionem habet. Intellectus enim noster secundum statum præsentem nihil intelligit sine phantasmate; quod ita se habet ad intellectum possibilem quo intelligimus, sicut se habent colores ad visum, ut patet ex his quæ in secundo Lib. cap. vi. II. Lib. & lxxxii. tractata sunt. Si igitur per cognitionem intellectivam, quæ est ex phantasmatibus, possit pervenire aliquis nostrum ad intelligendas substantias separatas, possibile erit quod aliquis in hac vita intelligat ipsas substantias separatas; & per consequens videndo ipsas substantias separatas, participabit modum illius cognitionis quo substantia separata intelligens se, intelligit Deum. Si autem per cognitionem quæ est ex phantasmatibus, nullo modo possit pervenire ad intelligendas substantias separatas, non erit possibile quod homo in statu hujus vitæ prædictam modum divinæ cognitionis assequatur.

Quod autem ex cognitione quæ est per phantasmatia, ad intelligendum substantias separatas, pervenire possimus, aliqui diversimode posuerunt. Avempace namque posuit, quod per studium speculativarum scientiarum possumus ex his intellectis quæ per phantasmatia cognoscimus, pervenire ad intelligendas substantias separatas. Possumus enim a ratione intellectus extrahere quidditatem rei, cujuslibet habentis

quidditatem quæ non est sua quidditas: est enim intellectus natus cognoscere quantumlibet quidditatem, in quantum est quidditas, cum intellectus proprium objectum sit quod quid est. Si autem illud quod primo per intellectum possibilem intelligitur; est aliquid habens quidditatem; possumus per intellectum possibilem abstrahere quidditatem illius primo intellecti; & si illa quidditas habeat quidditatem, possibile erit iterum abstrahere quidditatem illius quidditatis; & cum non sit procedere in infinitum, oportet quod stet alicubi. Potest igitur intellectus noster pervenire via resolutionis ad cognoscendam quidditatem substantiæ separatae non habentem aliam quidditatem. Talis autem est quidditas substantiæ separatae. Potest igitur intellectus noster per cognitionem quæ ex phantasmatis accipitur, pervenire ad intelligendas substantias separatas.

Procedit autem ad ostendendum idem per aliam similem viam. Ponit enim, quod intellectum unius rei, ut puta equi, apud me, & apud te multiplicatur solum per multiplicationem specierum spiritualium, quæ sunt diversæ in me, & in te. Oportet igitur quod intellectum, quod non sustentatur in aliqua huiusmodi specie, sit idem apud te, & apud me. Sed quidditas intellecti quam intellectus noster natus est abstrahere, ut probatum est, non habet aliquam speciem spiritualem, & individualem; cum quidditas intellecti non sit quidditas individui neque spiritualis, neque corporalis; cum intellectum, in quantum est huiusmodi, sit universale. Intellectus igitur noster natus est intelligere quidditatem, cujus intellectus est unus apud omnes. Talis autem est quidditas substantiæ separatae. Est igitur intellectus noster natus cognoscere substantiam separata.

Si autem diligenter consideretur, via ista frivola invenitur. Cum enim intellectum in quantum huiusmodi sit universale, oportet quod quidditas intellecti sit quidditas alicujus universalis, scilicet generis, vel speciei. Quidditas autem generis, vel speciei horum sensibilium, cujus cognitionem intellectivam per phantasmata accipimus, comprehendit in se materiam, & formam. Est igitur omnino dissimilis quidditati substantiæ separatae, quæ est simplex, & immaterialis. Non est igitur possibile quod per hoc quod intelligitur quidditas rei sensibilis per phantasmata, intelligatur quidditas substantiæ separatae.

Præterea. Non est ejusdem rationis forma quæ secundum se non potest separari ab aliquo subjecto, eum illa quæ separatur secundum esse à tali subjecto, licet utraque secundum considerationem accipiatur absque tali subjecto: non enim est eadem ratio magnitudinis, & substantiæ separatae; nisi ponamus magnitudines separatas medias inter species & sensibilia, sicut aliqui Platonici posuerunt. Quidditas autem generis, vel speciei rerum sensibilium non potest separari secundum esse ab hac individuali materia; nisi forte secundum Platonicos ponamus rerum species separatas: quod est ab Aristotele I. Metaphys. text. com. 11. 17. & seq. improbatum. Est igitur omnino dissimilis quidditas prædicta à substantiis separatis, quæ nullo modo sunt in materia. Non igitur per hoc quod hæc quidditates intelliguntur, substantiæ separatae intelligi possunt.

Adhuc. Si quidditas substantiæ separatae detur esse ejusdem rationis cum quidditate generis, vel speciei istorum sensibilium, non poterit dici, quod sit ejusdem rationis secundum speciem; nisi dicamus,

(1) Al. pervenire.

quod species horum sensibilium sint ipsæ substantiæ separatae, sicut Platonici posuerunt. Remanet igitur quod non erunt ejusdem rationis nisi quantum ad rationem quidditatis, in quantum est quidditas. Hæc autem est ratio communis, generis scilicet, & speciei, & substantiæ. Non igitur per has quidditates de substantiis separatis aliquid intelligi poterit, nisi remotionem genus ipsarum. Cognitio autem genere, non propter hoc cognoscitur species nisi in potentia. Non poterit igitur intelligi substantia separata per intellectum harum quidditatum.

Amplius. Major est distantia substantiæ separatae à sensibilibus, quam unius sensibilis ab alio. Sed intelligere quidditatem unius sensibilis non sufficit ad intelligendam quidditatem alterius sensibilis: cæcus enim natus per hoc quod intelligit quidditatem soni, nullo modo potest pervenire ad intelligendam quidditatem coloris. Multo igitur minus per hoc quod intelligat quis quidditatem sensibilis substantiæ, poterit intelligere quidditatem substantiæ separatae.

Item. Si etiam ponamus, quod substantiæ separatae orbis moveant, ex quorum motibus causantur formæ sensibilium, hic modus cognitionis substantiæ separatae ex sensibilibus non sufficit ad sciendam quidditatem ipsarum: nam per effectum scitur causa vel ratione similitudinis quæ est inter effectum & causam, vel in quantum effectus demonstrat virtutem causæ. Ratione autem similitudinis ex effectum non poterit sciri de causa quid est, nisi sit agens unius speciei: sic autem non se habent substantiæ separatae ad sensibilia. Ratione autem virtutis hoc etiam non potest esse, nisi quando effectus adæquat virtutem causæ: tunc enim per effectum tota virtutis causæ cognoscitur; virtus autem rei demonstrat substantiam ipsius. Hoc autem in proposito dici non potest: nam virtutes substantiarum separatarum excedunt effectus sensibiles omnes, quos intellectu comprehendimus, sicut virtus universalis effectum particularem. Non est igitur possibile quod per sensibilia intellectum devenire possimus ad intelligendum substantias separatas.

Adhuc. Omnia intelligibilia in quorum cognitionem devenimus per inquisitionem, & studium, ad aliquam scientiarum speculativarum pertinent. Si igitur per hoc quod intelligimus naturas, & quidditates istorum sensibilium, pervenimus ad intelligendas substantias separatas, oportet quod intelligere substantias separatas contingat per aliquam scientiarum speculativarum. Hoc autem non videmus: non est enim aliqua speculativa scientia quæ doceat de aliqua substantiarum separatarum quid est, sed solum quia sunt. Non est igitur possibile quod per hoc quod intelligimus naturas sensibilium, perveniamus ad intelligendas substantias separatas.

Si autem dicatur, quod est possibile esse aliquam talem scientiam speculativam, quamvis adhuc non sit inventa; hoc nihil est. Quia non est possibile per aliqua principia nobis nota ad intelligendas substantias prædictas devenire: omnia enim propria principia cujuscumque scientiæ dependent ex principiis primis indemonstrabilibus per se notis: quorum cognitionem à sensibilibus accipimus, ut patet in fine Posteriorum text. com. xvii. 1. II. Poster. Sensibilia autem non sufficienter ducunt in cognitionem rerum immaterialium, ut per superiores rationes est probatum. Non est ergo possibile aliquam scientiam esse per quam ad intelligendas substantias separatas (1) perveniri possit.

CAPUT XLII.

Quod non possumus in hac vita cognoscere substantias separatas, ut posuit Alexander.

Quia vero Alexander posuit (Paraph. de Anima Lib. I. c. de intellectu agente) quod intellectus sensibilis est generabilis, & corruptibilis, utpote quædam præparatio humanæ naturæ, consequens commixtionem elementorum, ut in secundo Libro c. xxi. habitum est; non est autem possibile ut talis virtus supra materialia eleveur: posuit, quod intellectus sensibilis noster numquam possit pervenire ad intelligendas substantias separatas; posuit tamen, quod nos secundum statum præsentis vite possumus substantias separatas intelligere: quod quidem ostendere nitebatur hoc modo. Unumquodque quando pervenerit ad complementum in sua generatione, & ad ultimam perfectionem suæ substantiæ, complebitur operatio propria sua, sive passio: sicut enim operatio substantiam sequitur, ita operationis perfectio perfectionem substantiæ, unde animal cum fuerit ex toto perfectum, poterit per se ambulare. Intellectus autem habitualis, qui nihil est aliud quam species intelligibiles factæ per intellectum agentem, existentes in intellectu possibili, operatio est duplex. Una ut faciat intellecta in potentia esse intellecta actu: quam habet ex parte intellectus agentis. Secunda est intelligere intellecta in actu. Hæc enim duo homo potest facere per habitum intellectualem. Quando igitur complebitur generatio intellectus in habitu, complebitur in ipso utraque præmissarum operationum. Semper autem accedit ad complementum suæ generationis, dum novas species intellectas acquirit; & sic necesse est quod quandoque generatio compleatur, nisi sit impedimentum, quia nulla generatio est ad infinitum tendens. Complebitur igitur quandoque utraque operationum intellectus in habitu per hoc quod omnia intellecta in potentia facit in actu (quod est complementum primæ operationis) & per hoc quod intelligit omnia intelligibilia separata, & non separata.

Quum autem intellectus sensibilis non possit intelligere substantias separatas, jam secundum ejus opinionem, ut dictum est, intendit quod intelligemus per intellectum in habitu substantias separatas, in quantum intellectus agens, qui ab ipso ponitur substantia separata, fiet forma intellectus in habitu, & in nobis ipsis; & ita quod per eum intelligemus, sicut nunc intelligimus per intellectum possibilem: & cum de virtute intellectus agentis sit facere omnia in intellectu in actu quæ sunt intelligibilia, & etiam intelligere substantias separatas, in statu illo intelligemus omnes substantias separatas, & omnia intelligibilia non separata. Et secundum hoc per hanc cognitionem, quæ est ex phantasmatis, pervenimus in cognitionem substantiæ separatae, non quod ipsa phantasmata intellecta per ea sint medium aliquod ad cognoscendas substantias separatas, prout accidit in scientiis speculativis, sicut posuit opinio superior; sed in quantum species intelligibiles sunt quædam dispositiones in nobis ad talem formam, quæ est intellectus agens. Et hoc est primum in quo differunt hæc duæ opiniones. Unde quando intellectus in habitu fuerit perfectus per huiusmodi species intelligibiles in nobis factas ab intellectu agente, fiet ipse intellectus agens nobis forma, ut dictum est: & nominat ipsum intellectum adeptum, de quo dicunt Aristotelem dicere,

quod sit ab extrinseco. Et sic licet in scientiis speculativis non sit perfectio ultima humana, sicut superior ponebat opinio, per eas tamen homo disponitur ad ultimam perfectionem consequendam. Et hoc est secundum in quo differt secunda opinio à prima. Tertio autem differt per hoc quod secundum primam opinionem intelligere intellectum agentem est causa quod continuetur nobiscum; secundum vero hanc secundam opinionem est è converso: nam propter hoc quod nobiscum continuatur ut forma, intelligimus ipsum, & alias substantias separatas.

Hæc autem irrationabiliter dicuntur. Intellectus enim in habitu, sicut intellectus sensibilis, ponitur ab Alexandro esse generabilis, & corruptibilis; æternum autem non potest fieri forma generabilis, & corruptibilis secundum eum: propter hoc enim ponit intellectum possibilem, qui unitur nobis ut forma, esse generabilem, & corruptibilem; intellectum vero agentem, qui est incorruptibilis, esse substantiam separata. Cum igitur intellectus agens secundum Alexandrum ponatur esse quædam substantia separata æterna, impossibile erit quod intellectus agens fiat forma intellectus in habitu.

Præterea. Forma intellectus, in quantum est intellectus, est intelligibile, sicut forma sensus est sensibile: non enim recipit intellectus aliquid, per se loquendo, nisi intelligibiliter, sicut nec sensus nisi sensibiliter. Si igitur non potest intellectus agens esse intelligibile per intellectum in habitu, impossibile erit quod sit forma ejus.

Item. Intelligere aliqua tripliciter dicimus. Uno modo sicut intelligimus intellectu, qui est virtus à qua egreditur talis operatio: unde & ipse intellectus intelligere dicitur, & ipsum intelligere intellectus fit intelligere nostrum. Alio modo sicut specie intelligibili: qua quidem dicimus intelligere, non quasi ipsa intelligat, sed quia vis intellectiva perficitur per eam in actu, sicut vis visiva per speciem coloris. Tertio modo sicut medio, per cujus cognitionem devenimus in cognitionem alterius. Si igitur homo quandoque per intellectum agentem intelligat substantias separatas, oportet aliquo modo dictionum hoc dici. Non autem dicitur hoc modo tertio: quia non concedit Alexander, quod intelligat intellectum agentem vel intellectus sensibilis, vel intellectus in habitu. Nec etiam secundo modo: quia intelligere per speciem intelligibilem attribuitur virtuti intellectivæ, cujus illa species intelligibilis est forma. Nec autem concedit Alexander quod intellectus sensibilis, vel intellectus in habitu intelligat substantias separatas: unde non potest esse quod sic intelligamus substantias separatas per intellectum agentem, sicut intelligimus aliqua per speciem intelligibilem. Si autem sicut per virtutem intellectivam, oportet quod ipsum intelligere intellectus agentis sit intelligere hominis. Hoc autem esse non potest, nisi ex substantia intellectus agentis, & substantia hominis fiat unum secundum esse: impossibile est enim, si sint duæ substantiæ secundum esse diversæ, quod operatio unius sit operatio alterius. Erit igitur intellectus agens unum secundum esse cum homine. Non autem secundum esse accidentale: quia jam non esset intellectus agens substantia, sed accidens: sicut enim ex colore & corpore fit unum secundum esse accidentale. Relinquitur igitur quod intellectus agens sit cum homine unum, secundum esse substantiale. Erit igitur vel anima humana, vel pars ejus, & non aliqua substantia separata, sicut Alexander ponit. Non igitur secundum opi-